SOLMAYAN NƏRGİZ

Otuz ildən artıq bir müddətdə Rusiya Federasiyasının paytaxtı Moskva şəhərində yaşayan, əslən isə bu günlərdə düşmən tapdağından təmizlənən Cəbrayıl rayonundan olan Azərbaycan yazıçısı Ulduz Qasım özünün Qarabağdan bəhs edən yeni romanını nəşrə hazırlamışdır. Elə indicə qulağı səsdə, gözü ekranda, yəni cəbhədən gələn xəbərlərin qəhər qarışıq sevinci altında (hamı kimi!) Ulduz xanımın son cümlələri ümid nuruna bələnmis yeni əsərini oxuyub başa vurdum və bəlkə də onu ilk oxuyanlardan biriyəm. Bu qısa təqdimatın əsər barədə ilk rəy olduğu isə şübhəsizdir. Bu səbəbdən qısaca olaraq qeyd edim ki, mövzu, hadisə, süjet, bir sözlə, bəlli bir zaman və məkan daxilində təqdim olunan həyat həqiqəti və bədii ifadənin nail olunmuş səviyyəsi kifayət qədər təsirli, eyni zamanda unudulmazdır. Roman "Solmayan Nərgiz" adlanır. Bu, "Qürbət Zöhrəsi", "Xocalı şikəstəsi" əsərlərindən sonra (hər iki roman Baki ilə yanaşı, istedadlı türkiyəli yazar İmdad Avşarın çevirməsində İstanbulda da işıq üzü görmüşdür), qürbətdə yaşasa da qəlbi daim Vətənlə birgə çırpınan yazıçının özünün dediyi kimi, müqəddəs mövzuda qələmə aldığı üçüncü irihəcli yazıdır. Amansız düşmənin təcavüzündən inanılmaz əziyyət çəkən, yurdu zorla əlindən alınan, ən ekstermal vəziyyətlərdə belə fərdi, milli, tarixi ləyaqətini qorumağı bacarmış insanlardan danışan "Solmayan Nərgiz"ə, məncə, xoşbəxt roman deyilə bilər. Çünki əsər küllü-Qarabağın, o sırada Cəbrayılın Ali baş komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi altında şanlı ordumuz tərəfindən azad olunduğu günlərdə işıq üzü görür. Canından artıq sevdiyi Cəbrayılın 30 ildən sonra azadlığa qovuşması və qələmə aldığı yeni roman münasibəti ilə Ulduz Qasımı təbrik edirəm. Əsərin əvvəlindən alınmış qısa parçayla tanış olun.

Rəhilə GÜLGÜN,
Yazıçı-publisist, "Loqos" jurnalının baş redaktoru.

ULDUZ QASIM

(Romandan parça)

Qəfildən qadınlar arasında qışqırtı qopdu. İndi də Qızbəs arvad huşunu itirmişdi. Kimi-kimsənəsi olmayan binəva qocanı qonşular hayan durub çayın qırağına qədər gətirmişdilər. Torpağın üstünə çul kimi sərələnib hərəkətsiz qalan qadına hərə bir tərəfdən nəsə yardım eləməyə can atırdıdı. Dua eləyir, yaş dəsmalla üzünü, qupquru, taqqanaq sinəsini yaş dəsmalla isladırdılar. Rəcəb yaxınlaşıb qadının arıq biləyindən yapışdı, nəbzini tutdu, susub dinlədi, nəbz vururdu:

- Yaşayır, basabas salmayın. Yaşlı adamdı dayna. Bir heylə yolu payi-piyada gəlmək zarafat deyil ha, cavanların nəfəsi kəsilib, qaldı ki, o ola. Kim bilir bəlkə heç bir tikə yavan çörək gəvələməyə də imkan tapmayıb binəva arvad, yemək-filan yeməyibsə, demək şəkəri qalxıb. Qoy görək, Hikmət allahsaxlamış qayıtsın, bu dönüş arvadı mütləq göndərərik o taya.

Rəcəb uzun nitqini bitirib, Hikmətin qayıdıb gələ biləcəyi səmtə boylandı. Elə bil onun bu sayaq boylanmağına bəndmiş, həqiqətən də oğlan iri və tələsik addımlarla yaxınlaşırdı… O, çatdı, sanki bayaqdan burada nə baş verdiyini, söhbətin nədən getdiyini irəlicədən bilirmiş. Gəlib yetişən kimi Qızbəs arvadı yüngül yun topası kimi qolları arasına alıb sinəsi bərabərində yuxarı qaldırdı.

- Gəl, anam, gəl, hər şey yaxşı olacaq…

-Allah köməyin olsun , bala, kaş ölüb bularda qalaydım, sizə belə yük olmayaydım, əzizlərimin yanında basdıraydılar məni... Atamın-anamın yatdığı qəbrstanlıqda yataydım. Özümə qəbir daşı hazırlatmışdım, qəbrstanlıqda yer nişanlamışdım səki!

- Danışıb, özünü yorma, ay ana, beş-on dəqiqəyə o tayda olacaqsan. Ölmək nədi? İxtiyar çağında sənin kimi anaya zülm eləyənlər gəbərsin!

Qızbəs arvad yerbəyer olandan sonra o, digər qadınlara səsləndi:

- Gəlin görün bura neçəniz yerləşir, bərk tutun ki, suya düşməyəsiniz.

Qadınların bir neçəsi bulduzerin yedəyindəki lapetə doluşdu. Qalanlara səbirli olmağı tapşırdı oğlan:

- Bir azdan qayıdıb sizi də keçirəcəyəm.

Bu tayda qalıb gözləyənlərin əksəriyyəti gənclər idi, əvvəl yaşlıları, uşaqları daşımışdı.

Ac və yorğun insanların düşüncələri donmuşdu.Ömürboyu qurub-tikdikləri ev-eşik, qapıda qoyub gəldikləri heyvanlar, toyuq-cücə, nə də təpili-tıxalı evlər vecə gəlmirdi.Amma qovulub getdikləri torpağa bir də qayıtmayacaqlarını fikirləşəndə ağır dərd tüstülənə-tüstülənə bir də közərirdi.Yaddaş ocağını yel üfürüb yenidən alışdırırdı.Təpədən tüstü çıxmaq bax, buna deyiblər.Yaxşı ki, bu ümidlər var, yoxsa, dəli olar insan. Bu torpaqları bir daha görməmək gecələr yuxunun ərşə çəkilməsi, gündüzlər əl-qolun qırılıb yanına düşməsi, dəli olmaq deməkdi, vallah!

Bir iş var ki, min illərdən bərkiyə-bərkiyə bu günə yetişən xalq müdrikliyinin cövhərini Tanrıya ümid təşkil edir. İnsanlar inanırlar ki, ən dar macalda da Allah onları tək buraxmır. O gözəgörünməz qüvvə yaratdığı bəndələrinə qarşı lütfünü bir an belə əsirgəmir…

***

…Birdən hələ tələbəlik illərində yazıb doldurduğu dəftərlər və elə o illərdə alıb oxuduğu kitablar Zeynəbin yadına düşdü. Az qaldı ürəyi dayana. Günlərlə gizlincə dəftərə köçürdüyü xatirələrini, şeirlərini necə qoyub gedə bilərdi.Geri dönməli, onları götürməliydi.Qızın qəti qərarı beləydi, amma necə dönsün?Bu yandan da anası bir an olsun qızını gözdən qoymurdu.Elə bil onu itirəcəyindən qorxurdu.Neyləsin, belə qarışıq vaxtda nə desən olar. Ayağını sürüyə-sürüyə irəli yerisə də qəlbi onu geri çəkirdi… Nəsə bir bəhanə gərəkdi, qız düşündü. Hə, bəlkə anasının atasından nigaran qalması kara gəldi.

- Ana, atam çox yubandı, heyvanları Arazdan keçirib yanımıza gələsiydi, qonşular hamısı qayıtdı, amma, atam yoxdu. Bəlkə gedim baxım görüm heyvanları kecirə bildi ya yox…

- Atan uşaq deyil, buraların hər qarışına bələddi, necə olsa, heyvanları keçirib gələcək. Piyada deyil ha, altında atı var.

- Atamın xasiyyətinə yaxşı bələdsən, ana, əgər mal-qaradan bircəciyini çaydan keçirə bilməsə, özü də o taya keçəsi deyil. Mənə nə olasıdı, gedim əl-ayaq verim, tez keçirək heyvanları.

Deyəsən anasını sıyılda bilmişdi.Arvad bir qədər susdu, dillənmədi. Qız fürsətdən istifadə etdi, yalvarıcı səslə dedi:

- İcazə ver gedim, ana, atamdan xəbər tutmaq istəyirəm.

İcazə demək olar ki, alınmışdı. Qız iti səslədi:

- Saymaz, Saymaz, gəl görüm, getdik.

İt quyruğunu bulaya-bulaya Zeynəbin böyrünə düşdü. Onlar ölüm-zülüm gəlib yetişdikləri, guya etiarlı məkandan üzü geri, bir müddət əvvəl hamı tərəfindən əllikcə tərk edilmiş kəndə sarı tələsirdilər.Arazın qırağına çatdılar. Zeynəb suyun dərinliyini, dayazlığını eyninə almadan özünü çayın axarına buraxdı...

…Huşu başına gələndə qız göz qapaqlarını ağır-ağır açdı, o quruca torpağın üstündə uzanılı qalmışdı. İt onun yaş paltarını yalayırdı.Sanki bu vəziyyətdə çox qalsa sahibinə soyuq dəyəcəyindən qorxurdu. Qız iniltili səslə çağırdı:

- Saymaz…

Köpək məzlum-məzlum Zeynəbə baxdı.

- Deməli məni sudan sən çıxarmısan? Heç bilmədim niyə batdım, axı mən üzməyi yaxşı bilirəm. Elə bil başıma daş vurdular…

Ufultu içində ayağa qalxdı. Kəndin başındakı kanala çatanda görüb eləyən olmasın deyə özünü çuxura saldı, kanalın içi ilə yarıbükülmüş getdi… İt sanki təhlükə olacağını irəlicədən hiss edir, qızın yanından aralanmırdı. Zeynəb canı bahasına risk elədiyinin fərqində idi, amma həyatının acılı-şirinli anlarını, duyğularını köçürdüyü dəftərlərindən ayrılmaq, onun əllərə düşməyini, yağışda, suda islanmağını, yaxud Allah bilir, bu gün ya sabah düşmənin od vurduğu evin içində yanıb külə dönməyini istəmirdi. O vərəqlər arasında, o sətrlər içində Zeynəbin həyatı çırpınırdı…

***

Pəri sanki yuxudan ayıldı.Fəzli atın belində onlara tərəf çapırdı.Arvadı elə bil ildırım vurdu. Bəs Zeynəb hanı, kişi niyə təkdi? Qorxu və həyəcandan gözü böyüyən qadın atlıya sarı ayaqlandı.Səsi sanki quyu dibindən gəlirdi:

- Fəzli, Zeynəb hanı?

- Qızı məndən niyə soruşursan, axı, sizi birgə yola saldım?

- Mənə dedi atamdan xəbər tutmağa getmək istəyirəm, sonra da aralaşdı. Oy, Allah!

- Nə oldu?

- Biz bu andır yola çıxandan sonra vaysınırdı ki, dəftərləri qalıb evdə, onların dalınca qayıtmış olmasın?

Fəzli kişinin sanki beli qırıldı, zorla atdan düşüb yerə çökdü.Pəri arvad ərinə təskinlik vermək istəsə də qızının təhlükədə olduğunu düşündükcə, ürəyindən qara qanlar axırdı.Fəzli kişinin beynində bircə fikir vardı, qız o namussuzların əlinə keçməsin, yoxsa bu dünyada yaşamaq ona haram olardı.

- Fəzli, qalx ayağa, özünə gəl. Allahım, sən mənim balamı qoru!

Pəri arvadın hay-harayını eşidən qonum-qonşu onların başına toplaşdı. Rəcəb irəli yeriyib Fəzi kişiyə sarı əyildi:

- Nə olub, ay Fəzli dayı, bu nə səs-küydü?

Pəri arvad kişinin cavabını gözləmədən iki əli ilə başına vurub hönkürdü:

- Ay elim, günüm, qızım, Zeynəb… - sözünü tamamlaya bilmədi, bir anda yaşı sel kimi axan gözləri böyüyüb az qala hədəqəsindən çıxdı.

Rəcəb Fəzli kişini silkələdi:

- Fəzli dayı, sən Allah özünə gəl, bir düz əməlli söz deyin, bilək Zeynəbə nə olub?

- Nə bilim, ay bala, anasının dediyinə görə evdə vacib dəftər-kitabı qalıbmış, onların götürməyə qayıdıb kəndə...

Qonşu qadınlar huşunu itirmiş Pərinin üz-gözünə su vurub ayıltdılar.

Rəcəb dilləndi:

-Fəzli dayı, sakit ol bir az, dünya görmüş adamsan, Zeynəbin qoçaqlığını bu kənddə bilməyən yoxdu, bilirəm, nəyin fikrin çəkirsən, o qız ölər, amma özünü ələ verməz. İt də yanındadır, harda olsa gəlib çıxacaq.

Rəcəb gəncləri səslədi:

- Uşaqlar, səpələnin ətrafa, amma səssiz olun, hərəmiz bir yandan yan-yörəyə baxaq.

Qonum-qonşu nə qədər cəhd eləsə də Pəri aram olmurdu. Arvad elə hey dizinə, başına döyür, qıza getməyə izn verdiyinə görə özünü günahlandırır, vaysına-vaysına ağlayırdı:

- Dilim-ağzım qurusun, nə biləydim mən bu qızın baş alıb gedəcəyini. Uşaqlıqdan dəftər-kitab azarlısıdı, bilmirəm nə var o dəftərdə, əlindən yerə qoymur. Bir deyən lazımdı ki, ay bala, millət can hayındadı, mal-mülk yaddan çıxıb, hər yerdə qaçaqaçdı, sən neynirsən axı bir əlcə dəftəri, dəftərdən çox dəftər var, nə qədər istəyirsən yaz doldur. Dedim yəqin atasıynan tapışar, bikir dönəllər.

Fəzli kişi Pəriyə acıqlandı:

- Bəsdi, ay arvad, bəsdi gözünün qorasını sıxdın, Allah böyükdü, dua elə, sağ-salamat gəlib çıxar, inşallah.

***

Zeynəb evlərinin qənşərindəki kolluğa sığındı, yaxınlıqdan erməni dilində danışıqlar eşidilirdi.Deməli onlar gəlib kəndə doluşublar, deməli yurdu tərk etməkdə adamlar düzgün qərar veriblər. Hamını gülllədən keçirəcəkdilər, quduzlar!

Zeynəb yanlış addım atdığını bilsə də nə geriyə, nə də irəliyə yolu olmadığını anlayırdı. Köpək sanki təhlükənin yaxında olduğunu hiss edir, nəfəsini içinə çəkərək təsəlli verirmiş kimi sakitcə Zeynəbin əlini-ayağını imsiləyirdi. Qaranlığın düşməsini gözləməkdən başqa çarə qalmamışdı. Amma ermənilər bir az irəli gəlsəydilər, indi gizləndikləri yerdə onları rahatca görə bilərdilər. Zeynəb Saymaza işarə elədi ki, kanaldakı kolluqdan çıxıb daha etibarlı yerdə, qarşılıqdakı qamışlıqda gizlənməlidirlər.

O, həmişə qorxmazlığı, cəsarəti ilə oxuduğu məktəbdə, yaşadığı kənddə yaşıdlarından fərqlənmişdi. Bəzən oğlanlar onun cəsarətinə, iradəsinə mat qalırdılar. Zeynəb bir işə qol qoydusa, nəyəsə söz verdisə, onu nəyin bahasına olursa-olsun yerinə yetirməliydi.Amma indi vəziyyət başqaydı. Azğın düşmənlə az qala nəfəsnəfəsə olan qızı damarda qanı donduran bir təlaş bürüyürdü, ürəyi sanki ağzında döyünürdü. Ermənilərin səsi kəsilmişdi, qaraltılar qeyb olmuşdu. Qız sürünə-sürünə sıx kolluqdan çıxıb qamışlığa sarı hərəkət etdi. Köpək bir ağız hürdü.Bu dəfə də qarşıdan qarışıq səslər qalxdı. Yad adamlar nəsə duymuşdular, uzaqdan iki qaraltı onların sığındığı yerə sarı irəliləyəndə qızın az qala nəfəsi durdu. Onu ölüm qorxutmurdu.

(ardı növbəti sayımızda)